

Megoldást keresünk vagy önigazolást? - a járvány gazdasági hatásának mozgatói a gazdaságon kívül vannak

2020. május - Tétényi Tamás

A koronavírus-járvány okozta hirtelen globális gazdasági visszaesés leírható konjunkturális jelenségként, de a visszaesés és az azt követő helyreállítás görbéjének leírása csak a felszínt karcolja. A rövidtávú hatások legfontosabb meghatározói a járvány jellemzői és azok lefordítása szakpolitikai cselekvésre. E meghatározó szint alatt, a mélyben pedig gazdaságfilozófiák ütköznek, amelyek számára a mostani járvány, mint epizód a katasztrófák sorában nem maga a kezelendő probléma, csak hivatkozási alap.

A járvány gazdasági következményei kapcsán mindenekelőtt az a kérdés foglalkoztatja a (konyha-) közgazdász-társadalmat, hogy a válság az ábécé melyik betűje szerint fog viselkedni, vajon a gazdasági aktivitás szintje V, U vagy W (vagy más? L vagy J? van még elég nagybetű az ábécében) alakot fog leírni. Komolyabban fogalmazva: gyorsabban vagy lassabban térünk-e vissza a válság előtti növekedési pályához, várható-e a pályától való ismételt letérés vagy ilyenek (erősödő vagy csillapodó) sorozata? Egyáltalában, a válság utáni növekedési pálya változatlan marad-e, ugyanabba a gazdasági folyóba lépünk-e be a járvány múltával, mint ami előtte jellemezte a hazai és nemzetközi gazdaságot? Marad-e a gyors növekedés évtizede, esetleg gyorsul-e, avagy inkább ellaposodással, a növekedés leállásával kell-e számolnunk?



Ilyen lehetett a Delphoi jósda – Forrás: wikipedia.org

A jövőre vonatkozó forgatókönyvek különböző leírásokat adnak a gazdasági teljesítmény várható alakulásáról, illetve a trendvonal körüli valószínű ingadozásról. Ezek a folyamatok nem közvetlenül a vírus hatásaiként, hanem az arra adott (egészség-, de tágabb értelemben vett társadalom- és gazdaságpolitikai) válaszok következményeiként alakulnak ki. Maga a vírus megtette a gazdaságnak azt a „szívességet”, hogy a munkaképes korú lakosságot nagyjából-egészéből megkímélte, és elsősorban a már keresőképtelenek között kereste áldozatait. Ennek következtében minimális hatást gyakorol a generációk közötti újraelosztásra, de megkímélte a gazdaság munkaerőforrását, annak tudásportfolióját és jövőbeni dinamikáját. Azt hogy a különböző betűvel fémjelzett forgatókönyvek közül melyik fog bekövetkezni, leginkább két tényező határozza meg. Egyrészt a járvány (ma még nem jól ismert) jellemzői, másrészt az, hogy a társadalom milyen mélységben és ideig hajlandó és képes tolerálni a kapcsolódó kezelésmódokat és azok következményeit.

Nem magunkkal, egy vírussal küzdünk

Nem tudjuk, hogy a vírus mennyire mutálódik, mennyire és mennyi ideig hat a szerzett immunitás a fertőzésen átesettek védelmében. Azt sem tudjuk, hogy sikerül-e belátható időn belül biztonságos szérumot és hatásos terápiát kialakítani. A válságintézkedések a járvány terjedését lassítják és megváltoztatják azt, hogy milyen arányban fertőződnek meg a legveszélyeztetettebbek, de önmagukban nem vezetnek egyensúlyi állapothoz. A nyájimmunitás persze előbb-utóbb kialakul, de nem mindegy, hogy milyen áron (a halottak számában számítva) és szinten (kialakítva egy stabil betegarányt és halálozási valószínűséget), mit visel el a társadalom – előzetesen és utólag. A nyájimmunitásnak valós alternatívája akkor van, ha sikerül hatásos szérummal lezorítani a fertőződés veszélyét; ezt az esetleges újrafertőződés tovább nehezítheti. Eközben a terjedést lelassító és fertőződési arányokat megváltoztató beavatkozások gazdasági kára egyre nagyobb és a népesség tűréshatárához egyre közelebb kerül.



Találkozás a nagymamával – forrás: thetalantic.com

Ismeretlen változókkal is felírható a feladat

Számba vehetők azok a tényezők, amelyek meghatározzák azt a döntési fát, amiben meg kell hozni a válságkezelésre, kutatásra, járványügyre, kárenyhítésre vonatkozó stratégiai döntéseket. Ezek egyik részről egészségügyi tényezők: a járvány tulajdonságai, paraméterei; az ezekről rendelkezésre álló információink pontossága, megbízhatósága, a kutatás költségei; a terápia és a szérum kialakításának és alkalmazásának költségei. Másik részről az ezekre adott társadalmi válasz jellemzői: a kényszerintézkedések közvetlen és közvetett költségei; szeretteink halálesélyének társadalmilag elviselhető szintje; a betegállomány miatt kieső gazdasági teljesítmény.

Mindezek ismeretében adható megalapozott válasz a legfontosabb kérdésekre: Mennyit fordítsunk (fordíthatunk) statisztikai kutatásra? terápiás kutatásra? a kieső jövedelmek kompenzációjára? Meddig tarthatók és milyen kényszerintézkedések? Persze ezek a döntések a döntési fa ismerete nélkül is meghozhatók, csak egyáltalában nem garantálható, hogy a választott stratégiai ösvény a jó megoldások felé vezet és – tágabb értelemben és időtávon – a döntése társadalmi elfogadása.

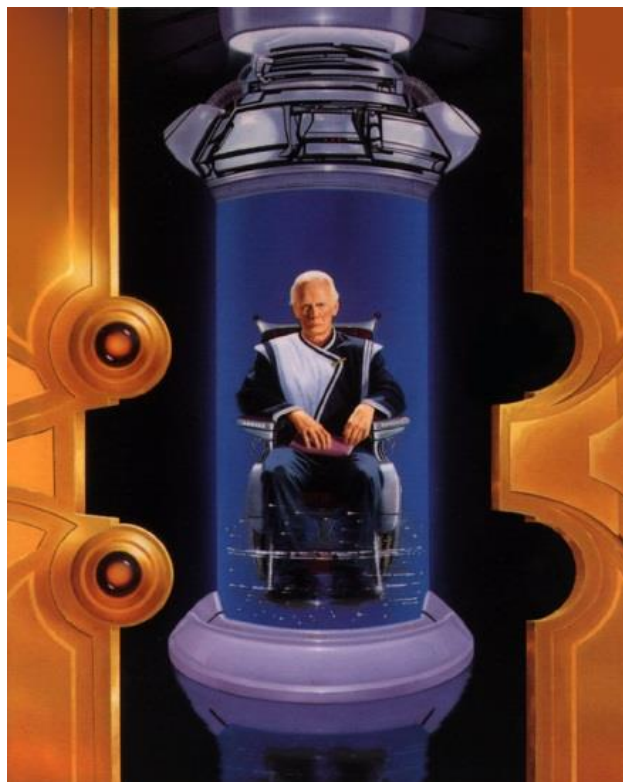
A járványnak azonban önmagán túlmutató összefüggései és tanulságai is vannak. A koronavírus-járvány egy előjelek nélküli globális természeti katasztrófa, pontosabban fogalmazva gyorsabban terjed, mint amennyi idő alatt a társadalom, a gazdaság védekezni tudna ellene. A gyorsabb és lassabb, globális és lokális természeti katasztrófák sorába illeszkedik. A katasztrófákról, azok természetéről és bekövetkezésük valószínűségéről rendelkezünk tapasztalatokkal. A teljesség igénye nélkül: erdőtüzek, izlandi vulkánkitörés, az olaszországi nagy áramkimaradás, vagy akár csak a pandémia területéről: kergemarha-kór, sertéspestis, madárinfluenza; AIDS, SARS, kanyaró és TBC, korábban spanyolnátha). Egy ilyen esemény módosíthatja a társadalom (és a politika) értékítéletét, felértékelheti a biztonságot a növekedés rovására. Fontosabbá válhatnak az ellenálló- és alkalmazkodóképességet, az előrejelzést és a korai riasztást, reagálást szolgáló beavatkozások és a katasztrófák (és kezelésük) kárvallottjainak kompenzációját és erőforrásaik újrahasznosítását célzó eszközök.



Az egyiptomi tíz csapás – Forrás: bradflack.com

Akinek kalapács van a kezében, mindenben szöveget lát

Levonhatók-e egyértelmű gazdaságpolitikai következtetések a járvány és az arra adott intézkedések történetéből? A történelekből mindenki az őt igazoló tanulságokat szűri le, azokban saját javaslatai igazolását találja meg. A kezelésmódról alkotott véleményeket sokkal inkább formálják társadalomképek és gazdaságfilozófiák, mint a különböző katasztrófák bekövetkezési valószínűségeinek és a kezelések hatásosságának értékelései. Nemzeti egészségipar és hadiipar fejlesztése vagy a nemzetközi kutatási és ellátási együttműködések további, tudatos diverzifikációja? A gazdaság szereplőinek erőteljesebb (tulajdoni vagy és szervezeti) integrációja, a nagyszervezetek további növekedése, vagy a gyors reagálású és kisebb gazdasági-társadalmi kárral feláldozható kisservezetek térnyerése? A helyi sokféleség, egyediség és demokrácia erősítése vagy a központi irányítás és sztenderdizálás hatékonyság- és reakciósebesség-előnye?



Hari Seldon – Isaac Asimov Alapítványának nagy tudósa

Forrás: <https://foundationgame.com/>

Különböző katasztrófák bekövetkezés- és kezelésmódjára ezek a döntések eltérő következményekkel járnak. A koronavírus-járvány mint példa lehetőséget ad annak végiggondolására és esetlegesen tesztelésére, hogy különböző választásainknak mi lenne a következménye. Feltehetően nem egy konzisztens megközelítés receptje, hanem több, különböző koncepcióra épülő megoldás keveréke az optimális stratégia.